

UO‘K(UDC, УДК): 81.38:82.085

**MUALLIF USLUBI TUSHUNCHASI VA UNING ASOSIY NAZARIY
ASOSLARI TAHLILI²⁹**

Kurbanbayeva Dilnoza Sheripbay qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

mustaqil izlanuvchisi,

Toshkent viloyati Quyi Chirchiq tumani

41-sonli maktab ingliz tili o‘qituvchisi

Toshkent, O‘zbekiston

Email: dilnozakurbanbayeva2909@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola muallif uslubi tushunchasining nazariy asoslarini keng qamrovli tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda muallif uslubi tilshunoslik, adabiyotshunoslik va tarjimashunoslik kesishmasida shakllanadigan murakkab estetik-lingvistik hodisa sifatida talqin etiladi. Maqolada uslub fenomenining tarixiy rivojlanishi, unga berilgan turli nazariy yondashuvlar hamda muallif uslubini aniqlashga xizmat qiluvchi asosiy komponentlar tizimli ravishda yoritiladi. Xususan, muallif uslubining leksik, sintaktik, ritmik-intonatsion hamda obrazli-metaforik qatlamlari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi va idioslistik dominant tushunchasining muallif individualligini ifodalashdagi ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot jarayonida ingliz va o‘zbek adabiyoti vakillari ijodi misolida muallif uslubining milliy, madaniy va estetik xususiyatlari qiyosiy jihatdan ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, badiiy matn tarjimasida muallif uslubini saqlash masalalari, leksik neytrallashtirish, sintaktik o‘zgarishlar hamda metaforik ekvivalentlik muammolari muhokama qilinadi. Tadqiqotda kontrastiv stilistika, tarjima stilistikasi va korpus stilistikasi metodlaridan foydalanilgan. Olingan natijalar muallif uslubini kompleks o‘rganish, badiiy matnning stilistik tahlilini chuqurlashtirish hamda tarjimada uslubiy xususiyatlarni saqlash muammolarini ilmiy asosda tushuntirishga xizmat qiladi.

KALIT SO‘ZLAR

Muallif uslubi, idioslistika, leksik stilistika, sintaktik stilistika, obrazlilik, stilistik dominant, qiyosiy tahlil, ingliz tili, o‘zbek tili, badiiy matn.

Received: March 05, 2026

Accepted: March 29, 2026

Available online: May 10, 2026

²⁹ **For citation (Iqtibos keltirish uchun, для цитирования):**

Kurbanbayeva D. Muallif uslubi tushunchasi va uning asosiy nazariy asoslari tahlili. // Komparativistika (Comparative Studies). — 2026. — Vol.3, № 3(11) — B. 353-364.

THE CONCEPT OF AUTHORIAL STYLE AND AN ANALYSIS OF ITS FUNDAMENTAL THEORETICAL PRINCIPLES

Kurbanbayeva Dilnoza Sheripbay qizi

Independent Researcher of
Uzbekistan State University of World Languages,
English language teacher at school No. 41
Quyichirchiq district, Tashkent region
Tashkent, Uzbekistan

Email: dilnozakurbanbayeva2909@gmail.com

ABSTRACT	KEYWORDS
<p>This article is dedicated to a comprehensive analysis of the theoretical foundations of the concept of authorial style. The study interprets authorial style as a complex aesthetic-linguistic phenomenon that forms at the intersection of linguistics, literary studies, and translation studies. The article systematically elucidates the historical development of the phenomenon of style, various theoretical approaches to it, and the primary components that serve to define authorial style. Specifically, the lexical, syntactic, rhythmic-intonational, and figurative-metaphorical layers of authorial style are analyzed based on scholarly sources, and the significance of the concept of an idiosyncratic dominant in expressing authorial individuality is revealed. In the course of the research, the national, cultural, and aesthetic features of authorial style are comparatively examined through examples from the works of English and Uzbek literary figures. The article also discusses the challenges of preserving authorial style in literary translation, including lexical neutralization, syntactic transformations, and problems of metaphorical equivalence. The research employed methods from contrastive stylistics, translation stylistics, and corpus stylistics. The findings contribute to the comprehensive study of authorial style, deepen the stylistic analysis of literary texts, and provide a scholarly basis for understanding the challenges of preserving stylistic features in translation.</p>	<p>Authorial style, idiosyncratic, lexical stylistics, syntactic stylistics, imagery, stylistic dominant, comparative analysis, English language, Uzbek language, literary text.</p>

ПОНЯТИЕ АВТОРСКОГО СТИЛЯ И АНАЛИЗ ЕГО ОСНОВНЫХ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ

Курбанбаева Дильноза Шерипбай кызы

учитель английского языка школы No 41

Куйичирчикского района Ташкентской области,

самостоятельный соискатель

Узбекского государственного университета мировых языков

Ташкент, Узбекистан

E-mail: dilnozakurbanbayeva2909@gmail.com

АННОТАЦИЯ	КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА
<p>Настоящая статья посвящена всестороннему анализу теоретических основ понятия «авторский стиль». В исследовании авторский стиль трактуется как сложное эстетико-лингвистическое понятие, формирующееся на стыке лингвистики, литературоведения и переводоведения. В статье системно освещаются историческое развитие феномена стиля, различные теоретические подходы к нему, а также основные компоненты, служащие для определения авторского стиля. В частности, на основе научных источников анализируются лексический, синтаксический, ритмико-интонационный и образно-метафорический уровни авторского стиля, а также раскрывается значение понятия идиостилистической доминанты в выражении авторской индивидуальности. В ходе исследования на примере творчества представителей английской и узбекской литературы в сопоставительном аспекте рассматриваются национальные, культурные и эстетические особенности авторского стиля. Кроме того, обсуждаются вопросы сохранения авторского стиля при переводе художественного текста, проблемы лексической нейтрализации, синтаксических трансформаций и метафорической эквивалентности. В исследовании были применены методы контрастивной, переводческой и корпусной стилистики. Полученные результаты служат комплексному изучению авторского стиля, углублению стилистического анализа художественного текста и научному обоснованию проблем сохранения стилистических особенностей в переводе.</p>	<p>Авторский стиль, идиостилика, лексическая стилистика, синтаксическая стилистика, образность, стилистическая доминанта, сопоставительный анализ, английский язык, узбекский язык, художественный текст.</p>

KIRISH

Badiiy adabiyotda uslub muammosi qadimdan estetika va ritorikaning diqqat markazida bo‘lib kelgan. Aristoteldan to zamonaviy lingvostilistikagacha bu soha oldidagi asosiy savol bir xil: nimaga aynan shu muallif aynan shu tarzda yozadi va bu yozish tarzi boshqalarnikidan qanday farq qiladi? Uslub – bu tasodifiy emas, balki muallifning dunyoni idrok etish tarzini, estetik ideallarini, til sezgisini va ijodiy usulini aks ettiruvchi tizimli hodisadir (Vinogradov, 1963, 5).

Zamonaviy filologiyada muallif uslubi bir necha fan kesishmasida, xususan, stilistika, lingvopoetika, kognitiv tilshunoslik, diskurs tahlili va tarjimashunoslik o‘rganiladi. Har bir fan bu fenomenga o‘z metodologiyasi va terminologiyasi bilan yondashadi. Shunga qaramay, muallif uslubining universal ta’rifi va komponentlari haqida yagona fikr hali ham shakllanmagan – bu sohaning eng muhim nazariy muammosi ekanligicha qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi muallif uslubi tushunchasini nazariy jihatdan atroflicha tahlil etish, uning asosiy komponentlarini ajratib ko‘rsatish hamda ingliz va o‘zbek adabiyoti materiallarida qiyosiy tahlil asosida uslub xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot manbasi sifatida ingliz va o‘zbek tillaridagi badiiy matnlar, ularning o‘zaro tarjimalari, leksikografik va diskursiv manbalar xizmat qilgan.

ASOSIY QISM

“Uslub” so‘zi lotincha “stilus” – “maxsus yozuv asbobi” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, keyinchalik yozish usuli, ifoda tarzi ma’nolarini kasb etgan (Abrams & Harpham, 2012, 319). Qadimgi Rim ritorikasida Sitseron uslubning uch darajasini – past (*genus humile*), o‘rta (*genus medium*) va yuqori (*genus grande*) – ajratgan. Bu tasnif o‘rta asrlar va Uyg‘onish davri davomida keng qo‘llanib kelgan.

Muallif uslubi mustaqil ilmiy kategoriya sifatida XVII–XIX asrlarda shakllana boshladi. Fransuz olimi Byuffon “*Uslub – bu insoning o‘zidir*” (*Le style c’est l’homme même*) degan mashhur formulani ilgari surdi va shundan boshlab uslub muallif shaxsiyatining til orqali ifodalanishi sifatida talqin etila boshlandi (Buffon, 1753/1994, 17). Bu yondashuv XIX asr romantizmi estetikasida yanada keng qo‘llanildi.

XX asrda tilshunoslik va adabiyotshunoslik fanlarining rivojlanishi bilan uslubga bo‘lgan yondashuv keskin o‘zgardi. Strukturalizm ta’sirida uslub muallif shaxsiyatidan ajralib, matn strukturasi sifatida o‘rganila boshladi. Roland Bartes o‘zining “Muallifning o‘limi” maqolasida muallifning matn ma’nosi uchun markaziy o‘rindan mahrum etilishini e’lon qildi (Barthes, 1977, 142). Biroq bu radikal yondashuv keyinchalik o‘rnini yanada muvozanatli qarashga bo‘shatib berdi.

Zamonaviy stilistikada muallif uslubi “idiostilistika” (individual stil) tushunchasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Idiostilistika – bu muayyan muallif yoki asarning o‘ziga xos, boshqalarga o‘xshamagan til-uslub xususiyatlarini o‘rganuvchi lingvistika tarmog‘idir (Miko, 1970, 9). Idiostilistik tahlil muallifni boshqa mualliflardan ajratib turuvchi barqaror va tizimli belgilarni aniqlashni ko‘zlaydi.

Turli maktab va yo‘nalishlardagi olimlar muallif uslubiga o‘ziga xos ta‘riflar bergan. Bu ta‘riflarni uch guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruh – linguosentrik yondashuvda uslub ma‘lum bir til vositalarining tanlanishi va qo‘llanilishi usuli sifatida ta‘riflanadi. I.R.Galperin stilistikani “*til sathlari va ularning stilistik qimmatini*” o‘rganuvchi fan sifatida ta‘riflagan va uslubning asosini muayyan kontekstda til birliklarini tanlash tashkil etadi, deb hisoblagan (Galperin, 1981, 18).

Ikkinchi guruh – kommunikativ yondashuv bo‘lib, unda uslub muallif va o‘quvchi o‘rtasidagi muloqot strategiyasi sifatida talqin etiladi. Maykl Rifater uslubni “*matnning o‘quvchi e‘tiborini jalb qilish usuli*” deb ta‘riflagan va uslubiy tahlilni o‘quvchi reaksiyasidan kelib chiqib olib borish zarurligini ta‘kidlagan (Riffaterre, 1959, 171). Bu yondashuv keyingi stilistika maktablarida keng o‘rin egalladi.

Uchinchi guruh – kognitiv yondashuvda uslub muallif tafakkurining til orqali namoyon bo‘lishi sifatida qaraladi. Kognitiv poetikada uslub – bu muallif dunyoni qanday kontseptualizatsiya qilishining izi bo‘lib, matnda ishlatiladigan metaforalar, sxemalar va ramkalar orqali yuzaga chiqadi (Stockwell, 2002, 14). Bu yondashuv muallif uslubini chuqur tushunish uchun eng yaxshi imkoniyatlardan birini beradi.

Leksik komponent muallif uslubining eng ko‘zga ko‘rinuvchi, bevosita seziluvchi qatlamidir. U muallif tomonidan ishlatiladigan so‘z qatlamlarini (arxaizmlar, neologizmlar, dialektizmlar, terminlar, vulgarizmlar, okkazonalizmlar), so‘z tanlash xususiyatlarini va leksik takrorlarni qamrab oladi. Har bir muallif o‘zining “leksik imzo”siga ega bo‘lib, bu imzo uning barcha asarlarida izchil tarzda namoyon bo‘ladi (Leech & Short, 2007, 44).

Ingliz adabiyotida Charlz Dikensning leksik uslubi ajralib turadi, u kichik-burjua muhiti so‘zlashuviga xos leksikani badiiy matn tarkibiga organik tarzda kiritish, personaj nutqini leksik darajada individuallashtirish, ijtimoiy tabaqalanishni leksik vositalar orqali ko‘rsatish bilan ajralib turadi (Quirk, 1974, 56). Uning romanlarida so‘z o‘ynashlar, apellyativ ismlar va mazmunli to‘qimalar leksik uslubning o‘ziga xos tarkibiy qismini tashkil etadi.

O‘zbek adabiyotida Abdulla Qodiriy leksik uslubining o‘ziga xosligi shundaki, u XIX asr o‘zbek, fors-tojik va arab qatlamlarini mohirona qorishtirib, milliy koloritni saqlab qolgan holda adabiy til uchun yangi imkoniyatlar ochib berdi (Qayumov, 1978, 134). Uning leksikasi bu nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki milliy-tarixiy xotirani tiklash vositasi sifatida ham muhimlik kasb etadi.

Leksik komponentni tahlil qilishda soʻz chastotasi tahlili ham muhim oʻrin tutadi. Kompyuter stilistikasi va korpus lingvistikasi uslub tadqiqotiga yangi oʻlchovni kiritdi, yaʼni statistik usullar yordamida maʼlum bir muallifning leksik salohiyati, imloning oʻziga xosligi va hattoki nohaqiqiy (apocryphal) asarlarning muallifligi aniqlanishi mumkin (Burrows, 2002, 677).

Sintaktik uslub – jumla qurilishidagi barqaror xususiyatlar tizimi boʻlib, u muallif uslubining strukturaviy qolipini tashkil etadi. Sintaktik darajada uslub uzun yoki qisqa jummalarga moyillik, parataksis yoki gipotaksisga ustunlik berish, inversiya va ellipsis qoʻllash, ritorik savollar va undalmalar, takroriy sintaktik konstruksiyalar (parallelizm, anafora, epifora) kabi belgilar orqali namoyon boʻladi (Crystal & Davy, 1969, 63).

Masalan Ernest Xemingueyning sintaktik uslubi “aysberg nazariyasi” deb ataladigan prinsip asosida qurilgan boʻlib, qisqa, soda jumlar, parataktik bogʻlanish, minimal deskriptivlik va maksimal suggestivlik. *Uning jumalari grammatik jihatdan sodda, biroq semantik jihatdan chuqur boʻlib, oʻquvchida koʻp narsani aytilmagan holda sezdirishga imkon beradi* (Baker, 1992, 212). Bu uslub keyinchalik jahon adabiyotiga yangi badiiy uslub sifatida kuchli taʼsir koʻrsatdi.

Oʻzbek adabiyoti misolida qarajak, Oybek sintaktik uslubining oʻziga xosligi lirik chekinishlar, keng tarqalgan sifatlash va tasviriy qurilmalar, ritmik-intonatsion jihatdan puxta ishlangan jummalarda namoyon boʻladi. Uning “Navoiy” romanidagi sintaktik qurilish xuddi sheʼriy prozaga xos boʻlgan ritmi saqlaydi; bu esa sintaktik komponentning ritmik komponent bilan chambarchas bogʻliqligini koʻrsatadi (Normatov, 1974, 89).

Sintaktik stilistika nuqtayi nazaridan ingliz va oʻzbek tillarida sintaktik uslub imkoniyatlari turlichadir. Ingliz tilida feʼl zamonlari tizimining boy imkoniyatlari (free indirect discourse, past perfect progressive va b.) uslub shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Oʻzbek tilida esa feʼlning modal shakllariga boylik, koʻmakchi feʼllar tizimi va sifatdosh-ravishdosh qurilmalar sintaktik uslubni boyitishning asosiy manbalari sanaladi (Mirzayev, 2009, 112).

Ritmik-intonatsion komponent sheʼriyatda eng ravshan namoyon boʻlsa-da, u nasriy matnlarda ham alohida ahamiyat kasb etadi. Nasrda ritm jumlar uzunligi nisbati, fonetik takrorlar, soʻz urgʻularining joylashuvi va intonatsion koʻtarilish-tushishlar orqali yuzaga keladi (Wales, 2001, 338). Muallif ritmik “imzosi” uning barcha asarlarida izchil namoyon boʻlishi mumkin.

Ingliz va oʻzbek tilidagi sheʼriyat bir-biridan keskin farqlanuvchi prosodik tizimlarga ega. Ingliz sheʼriyatida sillibonik (boʻgʻin-urgʻu) asosidagi aruz tizimi qoʻllanilib, yambik pentametr anʼanaviy meʼyor hisoblanadi. Oʻzbek sheʼriyati esa ikki kuchli anʼanaga ega: arab-fors metrikasiga asoslangan aruz va oʻzbek xalq

ogʻzaki ijodiga xos boʻgʻinli tizim (barmoq vazni). Bu farq sheʼriy tarjimada eng katta qiyinchilikni keltirib chiqaradi (Lotman, 1970, 53).

Nasrda ritmik komponent Virjiniya Vulfning ong oqimi texnikasida yorqin namoyon boʻladi: uzun, takroriy jumlar, koʻp sonli bogʻlovchilar va modal feʼllar yordamida ongsizlik oqimining ritmi beriladi (Fowler, 1986, 104). Oʻzbek nasrida esa Saʼdulla Siyoyevning poetik nasri ritmik prozaning oʻziga xos namunasi boʻlib, jumlar orasidagi intonatsion uygʻunlik oʻquvchida musiqiy taʼsir qoldiradi.

Obrazlilik va metaforalar tizimi muallif uslubining eng chuqur qatlamlaridan birini tashkil etadi. Kognitiv tilshunoslik nuqtayi nazaridan, muallif qoʻllaydigan metaforalar uning dunyoni kontseptualizatsiya qilish tizimini aks ettiradi (Lakoff & Johnson, 1980, 193). Turli mualliflar turli metaforik modellarni ustun koʻrishlari, bu esa ularning uslubiy “kognitiv qoʻl yozuv”ini tashkil etadi.

Ingliz adabiyotida Shekspirning metaforik uslubi oʻzining giperbolaliligi, koʻp sonli komprimatsiyalangan metaforalar (compressed metaphor) va yangi soʻz qoʻshilishlar orqali yaratilgan obrazlar bilan ajralib turadi. Uning metaforalari koʻpincha tibbiyot, huquq, teatr va tabiatshunoslik sohalaridagi terminlardan olinib, yangi kontekstda qoʻllaniladi (Spurgeon, 1935, 14). Bu “metaforik repertuar” Shekspir uslubining oʻziga xos identifikatoriga aylangan.

Choʻlpon sheʼriyatida obrazlilik milliy tabiat manzaralari, oy va yulduzlar, bahor va kuz ramzlari orqali quriladi. Uning metaforik tizimida milliy-romantik ideal, erkinlik va ozodlik motivi ustuvorlik qiladi. Choʻlponning “Oy” obrazi oddiy tabiat hodisasi emas, balki murakkab ramziy maʼno tashuvchisidir. Bu – orzu, bu – ozodlik, bu – yoʻqolgan goʻzallik (Qosimov, 1994, 67). Bunday kognitiv metaforik model muallifning barcha asarlarida izchil takrorlanishi uslubiy dominantning belgisi sifatida talqin qilish mumkin.

Idiostilistik dominant – bu muayyan muallifning uslubida boshqa barcha elementlar tizimini tartibga soluvchi markaziy, ustun xususiyatdir. Ushbu tushunchani tarjima nazariyotchisi va stilist Rainer Grutman “uslubiy markaz” atamasi bilan tavsiflagan: bu markaz atrofida muallifning boshqa barcha uslub xususiyatlari uyushib boradi (Grutman, 2009, 309). Tarjimada aynan shu dominantni saqlash tarjimonning birinchi darajali vazifasi hisoblanadi.

Ingliz adabiyotida Jeyms Joys uchun idiostilistik dominant – bu “epifaniya” (ruhiy kashfiyot) texnikasi va “stream of consciousness”, yaʼni ong oqimi uslubi hisoblanadi. Uning “Uliss” romani shu dominant atrofida barcha uslub qatlamlarini birlashtiradi hamda leksik eksperimentalizm, sintaktik yangilik, metaforik boylik – bularning barchasi “epifaniya” dominantiga boʻysunadi (Senn, 1984, 176). Bu dominantni yoʻqotgan tarjima Joys uslubini ifodalay olmaydi.

Oʻzbek adabiyotida Abdulla Oripovning lirikasida idiostilistik dominant – bu falsafiy refleksiya va samimiyat uygʻunligidir. Uning sheʼrlarida murakkab falsafiy

fikr eng oddiy, kundalik til vositalari bilan ifodalanadi; bu esa “soddalik orqali chuqurlik” deb ta’riflanishi mumkin bo‘lgan uslubiy dominantni yuzaga keltiradi. Oripov lirikasining barcha boshqa xususiyatlari xususan, leksika, sintaksis, metafora – shu dominant atrofida tashkil topadi (Normatov, 1998, 211).

Muallif uslubini qiyosiy o‘rganishda bir necha metodologik yondashuv mavjud. Birinchisi – kontrastiv stilistika, ya’ni ikki til yoki ikki madaniyat doirasidagi muallif uslublarini sistemali tarzda solishtirish. Ikkinchisi – tarjima stilistikasi, ya’ni asl matn va tarjima matni o‘rtasidagi uslubiy farqlarni tahlil etish. Uchinchisi – korpus stilistikasi, ya’ni katta hajmdagi matn massivlari asosida statistik tahlil o‘tkazish (Mahlberg, 2013, 5).

Mazkur tadqiqotda ikkinchi yondashuv – tarjima stilistikasi – ustunlik qiladi. Ingliz adabiyotidan olingan taniqli asarlar va ularning o‘zbek tarjimalarini solishtirish orqali muallif uslubining qanday saqlanib yoki o‘zgarib qolishini aniqlash maqsad qilingan. Shuningdek, o‘zbek adabiyotining asarlari ingliz tilidagi tarjimalar bilan solishtirilib, o‘zbek muallif uslubining ingliz tiliga o‘tish xususiyatlari ham o‘rganilgan.

Ernest Xemingueyning leksik uslubi va uning o‘zbek tarjimasini qiyosiy o‘rganish qiziqarli natijalar beradi. Xemingueyning asosiy leksik xususiyati – juda oddiy, kundalik leksikadan foydalanish, sinonimlar o‘rniga aynan shu so‘zni takrorlash (repetition as style) va emotsional leksikadan maksimal darajada qochish. Uning “Chol va dengiz” asarida o‘zbek tiliga tarjima qilinganda tarjimon bu leksik soddalikni saqlashga harakat qilgan, biroq o‘zbek tilining leksik va uslubiy imkoniyatlari ba’zan ortiqcha ta’sirchanlikka olib kelgan.

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanidagi leksik uslub ingliz tiliga tarjima qilinganida jiddiy muammolar yuzaga keladi. Romandagi tarixiy va etnografik leksika, fors-arab qatlamlarining mavjudligi, o‘zbek xalq tiliga xos so‘z va iboralar – bularning barchasi ingliz tiliga ekvivalentsiz elementlar sifatida tarjimada o‘ziga xos yechim talab qiladi. Ma’lum tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bunday tarjimalarda ko‘pincha neutralizatsiya (leksik neytrallashtirish) strategiyasi qo‘llaniladi, bu esa matn milliy koloriti yo‘qolishiga olib keladi (Abdullayeva, 2018, 56).

Sintaktik uslub ingliz va o‘zbek tillarida turli grammatik imkoniyatlar asosida shakllanadi. Ingliz tilida so‘z tartibi nisbatan qat’iy bo‘lib, uslubiy inversiya ma’lum chegarada qo‘llaniladi. O‘zbek tilida esa so‘z tartibi nisbatan erkin bo‘lib, bu muallifga sintaktik uslub shakllantirish uchun ko‘proq imkoniyat beradi (Safarov, 2006, 98). Biroq bu erkinlik ham o‘ziga xos normalar doirasida mavjud.

Virjiniya Vulf va Oybek nasrini sintaktik jihatdan qiyoslash ikki jihatni ko‘rsatadi. Birinchidan, ikkalasida ham uzun, murakkab sintaktik qurilmalar lirik tonni yuzaga keltirish uchun ishlatiladi. Biroq Vulfning uzun jumllari ko‘pincha

erkin bilvosita nutq (free indirect discourse) uslubida qurilgan bo'lsa, Oybekning lirik nasrida so'z birikmalari bir-biriga zanjirsimon tarzda bog'langan bo'ladi. Ingliz tilida *free indirect discourse* grammatik jihatdan aniq ifodalanadi, o'zbek tilida esa bu effektini yaratish uchun boshqa vositalardan foydalaniladi.

Xemingueyning sintaktik minimalizmi ("iceberg theory") o'zbek tarjimasida saqlanishi qiyin: o'zbek tilida ko'makchi so'zlar va affikslarning majburiyligi ba'zan "qisqalik" effektini buzadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Xeminguey tarjimasida o'rtacha jumla uzunligi asl matnga nisbatan 15-20% ortishi kuzatiladi, bu esa uslubiy "cho'zilish" deb baholanishi mumkin (Nazarov, 2015, 78).

Kognitiv metafora nazariyasi (Lakoff & Johnson, 1980) nuqtayi nazaridan ingliz va o'zbek madaniyatlari turli metaforik modellarga tayanadi. Bu farq tarjimada muallif uslubining metaforik qatlamini saqlashni qiyinlashtiradi. Masalan, ingliz tilida "VAQT – PUL" metaforik modeli keng tarqalgan bo'lib ("wasting time", "spending time", "saving time"), o'zbek tilida esa "VAQT – OQIM" modeli ko'proq qo'llaniladi ("vaqt o'tadi", "kun o'tdi", "umr o'tmoqda"). Bu farq tarjimada metaforik effektning o'zgarishiga sabab bo'ladi (Abdullayeva, 2018, 89).

Zamonaviy stilistikada muallif uslubini o'rganishning bir qancha yangi metodologiyalari shakllangan. Korpus stilistikasi yirik matn massivlari asosida statistik tahlil o'tkazib, an'anaviy sifat tahlilini miqdoriy ko'rsatkichlar bilan boyitadi. Maykl Toolan (2009) izohlagan tarzda, korpus metodlari tarjimonning ongli yoki ongsiz tanlovlarini ham aniqlash imkonini beradi (Toolan, 2009, 5).

Kognitiv poetika muallif uslubini o'quvchi idrokining kognitiv mexanizmlari bilan bog'laydi. Piter Stokvellning kognitiv poetika modeli "matn dunyosi" (text world) tushunchasi orqali o'quvchi uslubni qanday idrok etishini tasvirlaydi (Stockwell, 2002, 47). Bu metodning badiiy tarjima tadqiqotlariga tatbiq etilishi istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Stilometrik tahlil (stylometry) bu kompyuter yordamida muallifni aniqlash va uslub xususiyatlarini o'lchash usuli bo'lib, so'nggi yillarda rivojlanayotgan sohadir. Burrows taklif etgan "Delta" usuli asosida o'zbek va ingliz adabiyoti matnlari stilometrik jihatdan taqqoslanishi, muallif uslubining miqdoriy ko'rsatkichlarini aniqlash imkonini beradi. Bu usul soxta mualliflik masalalarini hal etishda ham samarali qo'llanilmoqda (Burrows, 2002, 680).

XULOSA

Muallif uslubi bu tilshunoslik, adabiyotshunoslik va estetika kesishmasida joylashgan ko'p qirrali fenomendir. U leksik, sintaktik, ritmik-intonatsion, obrazli-metaforik va idiostilistik dominant kabi bir necha o'zaro bog'liq komponentlardan tashkil topadi. Bu komponentlarning uyg'un tizimi muayyan muallifning badiiy "imzosi"ni, ya'ni uni boshqa mualliflardan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatini yuzaga keltiradi.

Ingliz va o‘zbek adabiyoti materiallarida o‘tkazilgan qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ikki til va ikki madaniyat o‘rtasidagi tipologik, leksik va madaniy farqlar muallif uslubini tarjimada saqlashga jiddiy qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Leksik neytrallashtirish, sintaktik cho‘zilish, metaforik ekvivalentlik muammolari – bular tarjimada muallif uslubini saqlashning asosiy muammolari sifatida belgilanadi. Zamonaviy metodologiyalar korpus stilistikasi, kognitiv poetika, stilometrik tahlil kabilar muallif uslubini o‘rganishda an’anaviy sifat tahlilini yangi darajaga ko‘tarish imkonini beradi. Bu metodlarni o‘zbek filologiyasida keng qo‘llash istiqbolda muhim ilmiy natijalar berishi kutilmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- Abrams M. H., Harpham G. G. *A Glossary of Literary Terms*. 10th ed. – Boston: Wadsworth, 2012. – 446 p.
1. Abdullayeva Z. R. Badiiy tarjimada leksik-stilistik muammolar (ingliz va o‘zbek tillari materiallarida): filol. fan. nom. ... diss. – Toshkent: NUU, 2018. – 178 b.
 2. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. – London; New York: Routledge, 1992. – 304 p.
 3. Barthes R. *The Death of the Author // Image, Music, Text / transl. S. Heath*. – London: Fontana Press, 1977. – P. 142–148.
 4. Buffon G.-L. L. *Discours sur le style (1753) // Œuvres*. – Paris: Gallimard (Pléiade), 1994. – P. 15–22. (fransuzcha)
 5. Burrows J. 'Delta': A Measure of Stylistic Difference and a Guide to Likely Authorship // *Literary and Linguistic Computing*. – 2002. – Vol. 17, № 3. – P. 267–287. (corrected full reference: P. 677–682)
 6. Crystal D., Davy D. *Investigating English Style*. – London: Longman, 1969. – 264 p.
 7. Fowler R. *Linguistic Criticism*. – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 220 p.
 8. Galperin I. R. *Stylistics*. – Moscow: Higher School, 1981. – 334 p.
 9. Grutman R. *Style // Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. 2nd ed. / ed. M. Baker, G. Saldanha. – London; New York: Routledge, 2009. – P. 306–312.
 10. Qayumov A. *Abdulla Qodiriy: hayoti va ijodi*. – Toshkent: Fan, 1978. – 292 b.
 11. Qosimov B. *Cho‘lpon*. – Toshkent: Yozuvchi, 1994. – 280 b.
 12. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
 13. Leech G., Short M. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. – London: Pearson Longman, 2007. – 402 p.

14. Lotman Yu. M. *Struktura khudozhestvennogo teksta [Badiiy matn tuzilishi]*. – Moskva: Iskusstvo, 1970. – 384 s. (ruscha)
15. Mahlberg M. *Corpus Stylistics and Dickens's Fiction*. – London; New York: Routledge, 2013. – 218 p.
16. Miall D. S., Kuiken D. *Foregrounding, Defamiliarization, and Affect: Response to Literary Stories // Poetics*. – 1994. – Vol. 22, № 4. – P. 389–407.
17. Miko F. *Štýl a preklad [Uslub va tarjima]*. – Bratislava: Tatran, 1970. – 228 s. (slovakcha)
18. Mirzayev I. A. *O'zbek tili stilistikasi*. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2009. – 248 b.
19. Nazarov B. *O'zbek tarjima maktabi: an'ana va zamonaviylik*. – Toshkent: Akadernashr, 2015. – 320 b.
20. Quirk R. *The Linguist and the English Language*. – London: Edward Arnold, 1974. – 192 p.
21. Riffaterre M. *Criteria for Style Analysis // Word*. – 1959. – Vol. 15, № 1. – P. 154–174.
22. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006. – 256 b.
23. Senn F. *Joyce's Dislocutions: Essays on Reading as Translation*. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1984. – 262 p.
24. Spurgeon C. *Shakespeare's Imagery and What It Tells Us*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1935. – 408 p.
25. Stockwell P. *Cognitive Poetics: An Introduction*. – London; New York: Routledge, 2002. – 198 p.
26. Toolan M. *Narrative Progression in the Short Story: A Corpus Stylistic Approach*. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2009. – 268 p.
27. Vinogradov V. V. *Stilistika. Teoriya poeticheskoy rechi. Poetika [Stilistika. Poetik nutq nazariyasi. Poetika]*. – Moskva: AN SSSR, 1963. – 255 s. (ruscha)
28. Wales K. *A Dictionary of Stylistics*. 2nd ed. – London; New York: Longman, 2001. – 429 p.

REFERENCES

1. Abrams, M. H., & Harpham, G. G. (2012). *A glossary of literary terms* (10th ed.). Wadsworth.
2. Abdullayeva, Z. R. (2018). *Badiiy tarjimada leksik-stilistik muammolar (ingliz va o'zbek tillari materialsida)* (PhD dissertation). National University of Uzbekistan.
3. Baker, M. (1992). *In other words: A coursebook on translation*. Routledge.

4. Barthes, R. (1977). The death of the author. In *Image, music, text* (S. Heath, Trans., pp. 142–148). Fontana Press.
5. Buffon, G. L. L. (1994). *Discours sur le style* (1753). In *Œuvres* (pp. 15–22). Gallimard.
6. Burrows, J. (2002). 'Delta': A measure of stylistic difference and a guide to likely authorship. *Literary and Linguistic Computing*, 17(3), 267–287.
7. Crystal, D., & Davy, D. (1969). *Investigating English style*. Longman.
8. Fowler, R. (1986). *Linguistic criticism*. Oxford University Press.
9. Galperin, I. R. (1981). *Stylistics*. Higher School.
10. Grutman, R. (2009). Style. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *Routledge encyclopedia of translation studies* (2nd ed., pp. 306–312). Routledge.
11. Qayumov, A. (1978). *Abdulla Qodiriy: Hayoti va ijodi*. Fan.
12. Qosimov, B. (1994). *Cho'lpon*. Yozuvchi.
13. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
14. Leech, G., & Short, M. (2007). *Style in fiction: A linguistic introduction to English fictional prose* (2nd ed.). Pearson Longman.
15. Lotman, Y. M. (1970). *Struktura khudozhestvennogo teksta*. Iskusstvo.
16. Mahlberg, M. (2013). *Corpus stylistics and Dickens's fiction*. Routledge.
17. Miall, D. S., & Kuiken, D. (1994). Foregrounding, defamiliarization, and affect: Response to literary stories. *Poetics*, 22(4), 389–407.
18. Miko, F. (1970). *Štýl a preklad*. Tatran.
19. Mirzayev, I. A. (2009). *O'zbek tili stilistikasi*. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
20. Nazarov, B. (2015). *O'zbek tarjima maktabi: An'ana va zamonaviylik*. Akadernashr.
21. Quirk, R. (1974). *The linguist and the English language*. Edward Arnold.
22. Riffaterre, M. (1959). Criteria for style analysis. *Word*, 15(1), 154–174.
23. Safarov, S. (2006). *Pragmalingvistika*. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
24. Senn, F. (1984). *Joyce's dislocutions: Essays on reading as translation*. Johns Hopkins University Press.
25. Spurgeon, C. (1935). *Shakespeare's imagery and what it tells us*. Cambridge University Press.
26. Stockwell, P. (2002). *Cognitive poetics: An introduction*. Routledge.
27. Toolan, M. (2009). *Narrative progression in the short story: A corpus stylistic approach*. John Benjamins.
28. Vinogradov, V. V. (1963). *Stilistika. Teoriya poeticheskoy rechi*. Poetika. AN SSSR.
29. Wales, K. (2001). *A dictionary of stylistics* (2nd ed.). Longman.